

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5271/2016

Datum rozhodnutí: 18. prosince 2017

Závěr: *Ujednání ve smlouvě o tom, že majitel účtu „daruje zůstatek na účtu a veškerá práva a povinnosti s tím spojená“, má povahu smlouvy o postoupení pohledávky, a to bez ohledu na to, jak je taková smlouva označena. Pohledávku, kterou má majitel účtu vůči bance na základě smlouvy o běžném účtu, lze postoupit podle ustanovení § 524 „starého“ občanského zákoníku písemnou smlouvou.*

Obsah: Spor byl veden o určení rozsahu majetku, jehož vlastníkem měl být zůstavitel ke dni svého úmrtí. Žaloba se mj. týkala pohledávky k účtu vedenému u ČSOB, a. s., s přesně vyčísleným zůstatkem. Důvodem pro žalobní tvrzení byla v tomto případě žalobkyní namítaná neplatnost smluv, kterými zůstavitel ještě za svého života „vyvedl“ příslušné majetkové hodnoty ze „svého majetku“. Zařazení těchto aktiv do dědictví se proto žalobkyně domáhala žalobou. Ve vztahu k darovací smlouvě, jejímž předmětem byla mj. pohledávka k účtu, tvrdila žalobkyně, že „zůstatek na bankovním účtu není věcí, kterou je možno převádět (darovat), ale lze jej zcizit pouze formou postoupení pohledávky“. Soud prvního stupně žalobu zamítl s tím, že darovací smlouva je ve všech ohledech platným právním úkonem. Odvolací soud však rozsudek změnil tak, že určil, že zůstavitel ke dni svého úmrtí byl věřitelem pohledávky k zůstatku na bankovním účtu. Konstatoval, že „peněžní prostředky uložené na běžném účtu nejsou v majetku majitele účtu, nýbrž peněžního ústavu, přičemž majiteli účtu svědčí obligační právo, aby mu byly na základě jeho příkazu peníze z účtu vyplaceny“, a že „vkladatel (věřitel) může svou pohledávku postoupit jinému toliko písemnou smlouvou“, tudíž peněžní prostředky, jež převzal peněžní ústav (vklad), nelze darovat tím způsobem, že vkladatel s úmyslem obdarovat předá vkladní knížku (na jméno) jiné

osobě, popř. prohlásí, že jí peněžní prostředky (vklad) poskytuje jako dar. Bylo-li v posuzované části darovací smlouvy výslovně uvedeno, že zůstavitel „daruje zůstatek na výše uvedeném účtu u ČSOB a veškerá práva a povinnosti s tímto účelem spojená“, je toto jazykové vyjádření „jednoznačné“ a nelze jej vyložit jako uzavření postupní smlouvy. Rozsudek napadla dovoláním žalobkyně i žalovaná s tím, že podle žalované se soud „měl soustředit výhradně na posouzení otázky svobodné a vážně projevované vůle zůstavitele ohledně tzv. zůstatku na účtu a platností jeho písemně provedeného převodu na žalovanou“, že „chybně upřednostnil jen jazykový projev obsažený v textu druhé darovací smlouvy a nesprávně jej použil na úkor projevované vůle zůstavitele“. Nejvyšší soud dovolání v této otázce vyhověl. V posuzované věci zůstavitel „převodil“ na žalovanou „darovací“ smlouvou „svůj zůstatek na účtu u ČSOB a.s. a veškerá práva a povinnosti s tímto účtem spojená“, a proto bylo nutné takový právní úkon vyložit a posoudit jeho platnost. Smlouvou o běžném účtu se banka zavazuje zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet peněžní prostředky, vyplácet z něj peněžní prostředky nebo z něj či na něj provádět jiné platební transakce. Prostředky na běžném účtu vedeném peněžním ústavem na základě smlouvy uzavřené dle § 708 obchodního zákoníku nejsou v majetku majitele účtu ani jiné osoby, jejíž peníze byly případně na účet vloženy či poukázány, nýbrž v majetku banky, zatímco majitel účtu je nadán pohledávkou, jejímž obsahem je mimo jiné právo na výplatu složených finančních prostředků. Podle ustanovení § 524 odst. 1 občanského zákoníku může věřitel svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému. S postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená. Podle ustanovení § 628 občanského zákoníku darovací smlouvou dárce něco bezplatně přenechává nebo slibuje obdarovanému a ten dar nebo slib přijímá. Darovací smlouva musí být písemná, je-li předmětem daru nemovitost, a u movité věci tehdy, nedojde-li k odevzdání a převzetí věci

při darování. Výklad právního úkonu může směřovat jen k objasnění jeho obsahu, tedy ke zjištění toho, co bylo skutečně projevono. Pomocí výkladu nelze „nahrazovat“ nebo „doplňovat“ vůli, kterou účastník (jiný subjekt) právních vztahů neměl nebo kterou sice měl, ale neprojevil ji. Jako každý právní úkon musí i smlouva o postoupení pohledávky vyhovovat zákonným podmínkám platnosti. Převáděná pohledávka musí být jednoznačně určena (předmět plnění, osoba dlužníka, příp. právní důvod). Ve smlouvě musí být pohledávka vymezena tak, aby ze smlouvy bylo jednoznačně zjištělné, jaká pohledávka je předmětem postupu, aby ji nebylo možno zaměnit s jinou pohledávkou. Uvedení přesné výše peněžitého plnění však není nezbytnou náležitostí smlouvy. Není rozhodující, zda je smlouva výslovně označena jako smlouva o postoupení pohledávky, poněvadž rozhodující je obsah dohody. Pod sankcí neplatnosti se vyžaduje písemná forma. Pohledávku lze postoupit bezplatně nebo za úplatu (tj. za peněžní částku nebo jinou majetkovou hodnotu). Bezúplatnou (písemnou) smlouvu o postoupení pohledávky lze přitom ztotožnit s darováním „práva nebo jiné majetkové hodnoty“ jako předmětů občanskoprávních vztahů. S ohledem na obsah smlouvy lze proto dovést záměr zůstavitele postoupit pohledávku žalovanému.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 702/2010.

Relevantní ustanovení: § 708 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 524 a § 628 „starého“ občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4478/2016

Datum rozhodnutí: 29. listopadu 2017

Závěr: *Plnil-li žalovaný na neexistující dluh na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Vzniká-li bezdůvodné obohacení až pravomocným zrušením rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, nemůže se před tímto okamžikem dostat obohacený do prodlení s vrácením bezdůvodného obohacení a nemůže mu ani vzniknout povinnost platit úroky z prodlení.*

Obsah: Žalobce domáhající se zaplacení částky z titulu bezdůvodného obohacení byl bývalým jednatelem společnosti. V této pozici byl odsouzen rozsudkem trestního soudu za to, že protiprávně prodal pozemky společnosti. Adhezním výrokem trestního rozsudku mu byla uložena povinnost nahradit škodu způsobenou společností, což učinil. Následně však soud ve sporu o vlastnictví pozemků určil, že jejich vlastníkem je i nadále společnost, neboť příslušné převodní smlouvy jsou absolutně neplatné. Poté, co bylo pravomocně rozhodnuto, že pozemky jsou ve vlastnictví žalované, odpadl důvod finanční náhrady a plnění žalobce se stalo bezdůvodným obohacením žalované. Bezdůvodné obohacení tedy spočívá v duplicitě plnění ve prospěch žalované, která obdržela náhradu škody za vyvedení předmětných pozemků z jejího majetku, přestože vlastnictví předmětných pozemků nebyla nikdy zbavena. Soud prvního stupně žalobu zamítl. Dospěl k závěru, že k bezdůvodnému obohacení žalované v daném případě nedošlo. Rozsudek soudu, kterým bylo deklarováno, že pozemky jsou stále ve vlastnictví žalované, nepůsobí sám o sobě zánik povinnosti žalobce zaplatit žalované náhradu škody a trestní rozsudek, kterým byla žalobci tato povinnost uložena, nebyl změněn ani zrušen, právní důvod pro plnění žalobce tedy stále trvá. Odvolací soud však v relevantním rozsahu rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobě vyhověl. Mimo jiné byl totiž v rámci pokračujícího trestního řízení vůči žalobci zrušen výrok o povinnosti nahradit škodu a žalovaný (jako poškozený) byl se svým nárokem odkázán na občanskoprávní řízení. V dané věci tedy nastala situace, kdy žalovaná nikdy nepozbyla vlastnické právo k předmětným pozemkům, současně však za pozemky obdržela náhradu v podobě jejich obvyklé ceny. Povinnost k náhradě škody podle trestního rozsudku neodpovídala hmotněprávním poměrům účastníků, žalobce plnil neexistující dluh, čímž žalované vzniklo bezdůvodné obohacení. Žalobce se v řízení nedomáhá ničeho jiného než vrácení plnění, které žalované nenáleží, výkon jeho práva nelze považovat za rozporný s dobrými mravy. Žalovaný podal dovolání, ve kterém v podstatě namítal, že žalobce zaplatil na základě výroku trestního rozsudku škodu, kterou svým trestným činem způsobil. Nemohlo tak dojít k bezdůvodnému obohacení žalobce. Žalovaný dále namítal, že mu v rozporu s judikaturou dovolacího soudu byla uložena povinnost platit úroky z prodlení zpětně

ke dni, kdy žalobce splnil povinnost uloženou mu adhezním výrokem soudu. Podle názoru žalovaného však tomu mohlo být až od zrušení adhezního výroku. Žalovaný konečně namítl, že věc měla být posouzena podle základních zásad občanského práva uvedených v § 1 až 8 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, které by se měly aplikovat podle § 3030 občanského zákoníku i ve věcech posuzovaných podle předchozího občanského zákoníku. Rozhodnutí odvolacího soudu je jednoznačně v rozporu se zásadou, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého a protiprávního jednání. Žalobce nejprve vyvedl předmětné pozemky z dispozice žalované a poté na nich on, resp. jeho příbuzní po dobu devíti let hospodařili, čemuž žalovaná nemohla nijak zabránit. Žalovaná neměla žádnou reálnou šanci zabránit tomu, aby žalobce těžil ze svého protiprávního jednání, k této skutečnosti měl odvolací soud přihlídnout při rozhodování, zda vůbec, popř. kolik je žalovaná povinna vrátit žalobci z poskytnuté náhrady škody. Nejvyšší soud dovolání zčásti vyhověl. Bezdůvodným obohacením se může stát též plnění přijaté na základě vykonatelného rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno. Domáhá-li se vrácení plnění ten, kdo plnil povinnost uloženou mu soudním rozhodnutím, závisí důvodnost jeho požadavku na tom, zda podle hmotného práva – tedy i bez rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno – plnil povinnost, kterou skutečně měl, či nikoliv. Zrušením rozhodnutí, podle něž bylo plněno, dochází k bezdůvodnému obohacení jen v případě, že právní důvod tohoto plnění nespočíval v hmotném právu, tedy že podle hmotného práva zde povinnost neexistovala. Kupní smlouva však v tomto případě byla absolutně neplatným právním jednáním, na jehož základě k převodu vlastnického práva k předmětným pozemkům nedošlo, žalovaná tedy o své vlastnické právo k pozemkům nepřišla a škoda spočívající ve snížení jejího majetku o hodnotu pozemků jí nevznikla. Žalobce uhradil žalované škodu spočívající ve snížení jejího majetku o hodnotu předmětných pozemků na základě vykonatelného rozhodnutí, které bylo následně zrušeno, právní důvod tohoto plnění přitom nespočíval ani v hmotném právu, protože povinnost žalobce k náhradě této škody podle hmotného práva neexistovala. Žalobce plnil pouze náhradu škody, která měla být žalované způsobena odnětím pozemků, tato škoda však žalované podle hmotného práva nevznikla, a proto zrušením výroku o náhradě škody

v trestním rozsudku odpadl právní důvod takového plnění. Co se týče povinnosti uhradit úroky z prodlení, resp. data, od kterého se úrok počítá, praxe Nejvyššího soudu je ustálená v závěru, že plnil-li žalovaný na neexistující dluh na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Vzniká-li bezdůvodné obohacení až pravomocným zrušením rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, nemůže se před tímto okamžikem dostat obohacený do prodlení s vrácením bezdůvodného obohacení a nemůže mu ani vzniknout povinnost platit úroky z prodlení. V tomto rozsahu bylo tedy dovolání důvodné, a proto Nejvyšší soud rozsudek zrušil.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011.

Relevantní ustanovení: § 451 „starého“ občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2725/2017

Datum rozhodnutí: 5. prosince 2017

Závěr: *Užívání společné věci náleží pojmově pod její správu a participace spoluovlastníků na užívání společné věci je ovládána principem majorizace. Případná korekce rozhodnutí většinového spoluovlastníka se pak může uskutečnit prostřednictvím rozhodnutí soudu podle hlediska slušného uvážení ve smyslu § 1139 odst. 1 občanského zákoníku. Při rozhodování soudu podle hlediska slušného uvážení jde o to, uspořádat poměry spoluvlastníků při neshodě o hospodaření se společnou věcí tak, aby byl respektován požadavek spravedlivého a racionálního řešení, které přinese do spoluvlastnických poměrů určitou stabilitu a pokud možno zabrání možnosti vzniku dalších konfliktů. Rozhodnutí soudu, jež bude výsledkem založeným na takovém uvážení, přitom bude vždy odrážet individuální okolnosti každého jednotlivého případu. Jakékoliv zevšeobecnění závěrů přijatých v konkrétním rozhodnutí pak bude pro rozhodovací praxi jen velmi obtížné a jejich přenositelnost do poměrů jiné právní věci omezená.*

Obsah: Spor byl veden o způsob užívání domu ve spoluvlastnictví mezi rovnodílnými spoluvlastníky (resp. účastníci v opačných

procesních pozicích měli shodné podíly). Podstata sporu spočívala v tom, že žádný ze spoluvlastníků nechtěl užívat byt v suterénu domu, naopak obě strany chtěly užívat, byt menší, byt v prvním patře. Kromě těchto bytů (prostor) byly v domě další čtyři byty. Sporný byt v prvním patře soud určil k užívání žalobkyni, neboť dlouhodobě (po desítky let) užívá právě byty v prvním podlaží. Stávající stav faktického užívání společného domu sice neodpovídá rovnodílnému spoluvlastnictví obou spoluvlastnických skupin, nicméně účastníci řízení nedeklarovali nutnost dorovnat nestejný užitek pro jednu ze stran v penězích. Z hlediska hodnoty užívání byl rozdíl mezi prostorami užívanými žalobci na straně jedné a žalovanými na straně druhé v řádech stokorun. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil jen v malé části, týkající se užívání vedlejších prostor (část chodby, kůlna apod.), jinak jej potvrdil. Řízení o určení způsobu užívání společné věci patří mezi ta řízení, u něhož z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, přičemž rozhodné kritérium slušného uvážení ponechává na soudu, aby v každém jednotlivém případě zohlednil všechny do úvahy přicházející okolnosti. Rozhodnutí soudu respektující kritérium slušného uvážení by přitom mělo spravedlivě a rozumně uspořádat poměry spoluvlastníků tak, aby došlo k nastolení jejich klidného soužití a minimalizaci vzniku sporů. S poukazem na závěry soudu prvního stupně, jejichž správnosti odvolací soud přisvědčil, uzavřel, že žalobci na straně jedné a žalovaní na straně druhé, kteří jednají ve shodě, nejsou schopni se dohodnout o způsobu užívání společného domu a vzhledem k rovnodílnému spoluvlastnictví každé ze skupin nelze při rozhodování dosáhnout většiny. Kritériu rozhodnému pro rozhodnutí soudu, tj. slušnému uvážení, odpovídá, aby byl s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu brán zřetel na dosavadní dlouhodobé užívání jednotlivých funkčních souborů místností žalobci v prvním patře a žalovanými v přízemí. Odchytku od vzájemného poměru spoluvlastnických podílů odvolací soud neshledal za tak významnou (podle znaleckého posudku se jedná o rozdíl ve výši 7,8 % podle výnosů z užívání domu), aby bylo namístě zasahovat do dlouholetého funkčního způsobu užívání domu. Žalovaní v dovolání odvolacímu soudu vytýkali, že svým rozhodnutím porušil zákonné pravidlo upravené v § 1120 odst. 1 občanského zákoníku o tom, že plody

a užitky ze společné věci se dělí podle poměrů podílů. Kdyby soud umožnil žalovaným užívání onoho sporného bytu v prvním podlaží, poměr užívání na obou stranách by byl shodný. Nejvyšší soud dovolání zamítl. Podle § 1120 odst. 1 občanského zákoníku se plody a užitky ze společné věci dělí podle poměru podílů. Podle § 1139 odst. 1 občanského zákoníku navrhne-li některý ze spoluvlastníků soudu, aby rozhodl, že rozhodnutí většiny spoluvlastníků nemá vůči němu právní účinky, aby takové rozhodnutí zrušil nebo je nahradil svým rozhodnutím, uspořádá soud právní poměry spoluvlastníků podle slušného uvážení. Soud může zejména rozhodnout, zda se má změna uskutečnit bez výhrad, s výhradami či proti zajištění, anebo zda se uskutečnit vůbec nemá. Podle § 1139 odst. 2 občanského zákoníku způsobem uvedeným v odstavci 1 soud rozhodne také tehdy, domáhá-li se jeho rozhodnutí některý ze spoluvlastníků proto, že se při rozhodování o společné věci nedosáhlo potřebné většiny. Na rozdíl od úpravy občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2013 nový občanský zákoník vymezuje základní hledisko, kterým je uspořádání právních poměrů spoluvlastníků podle slušného uvážení. Absence explicitně daného hlediska pro rozhodování soudu v poměrech dřívější právní úpravy ovšem nebyla na překážku tomu, aby soudy obsahově příbuzné hledisko při rozhodování v poměrech ustanovení § 139 odst. 2 a 3 starého občanského zákoníku naplňovaly. Vždy šlo o to, uspořádat poměry spoluvlastníků při rozhodování o neshodě o hospodaření se společnou věcí tak, aby byl respektován požadavek spravedlivého a racionálního řešení, které přinese do spoluvlastnických poměrů určitou stabilitu a pokud možno zabrání možnosti vzniku dalších konfliktů. Shodný účel musí plnit i rozhodnutí opřené o hledisko slušného uvážení. Rozhodnutí soudu, jež bude výsledkem založeným na takovém uvážení, přitom bude vždy odrážet individuální okolnosti každého jednotlivého případu.

Související judikatura: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2651/2014.

Relevantní ustanovení: § 1120 a § 1139 občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2866/17

Datum rozhodnutí: 28. února 2017

Závěr: *Právo dítěte podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, je jen právem, a nikoliv povinností. O této skutečnosti přitom musí být dítě poučeno a musí mít vždy možnost svůj názor či přání v řízení nesdělít nebo se nevyjádřit ke konkrétním skutečnostem či otázkám. Uvedené právo totiž zahrnuje také právo mlčet, nevyjadřovat se.*

Obsah: Řízení před Ústavním soudem navázalo na řízení před obecnými soudy ve věci úpravy poměrů nezletilé dívky. Stěžovatelka, jíž bylo v době podání ústavní stížnosti třináct let, byla po rozchodu rodičů v péči matky. Poté, co se u její matky projevilo závažné psychické onemocnění, pro které se o ni matka nebyla schopna starat, byla rozsudkem soudu svěřena do péče otce. Otec stěžovatelky s ní původně bydlel v Mikulově, kde s nimi po nějakou dobu žila i její matka. Na podzim roku 2014 se společně se stěžovatelkou přestěhoval do Rakouska, kde mezi nimi vznikl konflikt, jenž vedl k jejímu umístění do krizového centra. Na Vánoce roku 2014 ji matka bez vědomí otce odvezla do České republiky a odmítla ji vrátit. Návrat odmítala také stěžovatelka, která tvrdila, že se o ni otec nestaral a zacházel s ní špatně. Otec tato obvinění odmítl a vyjádřil názor, že stěžovatelka je matkou a babičkou ze strany matky zmanipulovaná. Tyto skutečnosti vedly okresní soud k tomu, aby z úřední moci zahájil řízení o změně péče. Prarodiče stěžovatelky z matčiny strany v jeho průběhu navrhli, aby byla svěřena do jejich péče, případně do péče babičky, nebo do jejich pěstounské péče. V době zahájení uvedeného řízení o stěžovatelku fakticky pečovala její matka. Tato situace se změnila po vypracování znaleckého posudku na matčín zdravotní stav, kdy byla stěžovatelka umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V něm se přiznala, že si fyzické napadení ze strany otce, k němuž mělo dojít v roce 2014, vymyslela. Okresní soud následně zrušil umístění stěžovatelky v zařízení a rozhodl o jejím okamžitém předání do péče otce. Otec ji odvezl do Rakouska, školu však navštěvovala v Mikulově. Otcí

bylo nařízeno zajistit pro oba společnou psychologickou péči. Situace mezi otcem a stěžovatelkou opět eskalovala a stěžovatelka byla po pokusu vyskočit z okna umístěna na psychiatrickém oddělení. Od té doby se již do faktické péče otce nevrátila a po dohodě s ním byla umístěna na dobrovolný pobyt v domovu pro mládež, kde pobývá doposud. Současně navštěvuje soukromé gymnázium ve Vídni. Řízení ve věci péče o nezletilou skončilo zamítnutím návrhu na svěřeni stěžovatelky do péče prarodičů, neboť dle názoru soudů nebyly dány okolnosti, které by – ať už některá z nich sama o sobě, nebo všechny ve svém souhrnu – odůvodňovaly svěřeni stěžovatelky do péče jiné osoby než otce. Co se týče dokazování, stěžovatelka byla v průběhu řízení slyšena Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, následně i znalcem, její aktuální přání bylo známo a různými způsoby průběžně prověřováno a o jeho obsahu nebylo sporu. Soudy vzaly v potaz i zájem na stabilizaci psychiky stěžovatelky, které mohlo mnohočetné, neustále opakované zapojování do řešení právního sporu jejích blízkých se zdůrazňováním důležitosti jejího slova jen stěží prospívat. I v průběhu odvolacího řízení stěžovatelka své stanovisko a přání opakovaně formulovala, a to nejen při pohovorech s psychologem opatrovníka a odbornými zaměstnanci zařízení, v němž se nyní nachází, ale i bezprostředně osobním dopisem. Svůj postoj již delší dobu prezentuje způsobem neměnným a celkem jednoznačným a konzistentně vyslovuje i určité důvody. Zjišťovat její současný náhled na řešenou problematiku tak nebylo zapotřebí. V ústavní stížnosti stěžovatelka zpochybnila závěry obecných soudů, podle nichž její otec zajišťuje péči o ni vhodným a řádným způsobem. Na základě rozhodnutí otce je totiž již rok a čtvrt v institucionálním zařízení v Rakousku, aniž by z jeho strany byly činěny účinné kroky směřující k normalizaci jejich vzájemných vztahů. Jakkoli je třeba respektovat autonomní rozhodnutí rodiče, jakým způsobem zajistí péči o dítě, obecnému normálu výkonu rodičovské odpovědnosti odpovídá vlastní fyzická péče, obzvlášť jde-li o nyní již pubertální dítě, které nevyžaduje soustavnou intenzivní přítomnost a podporu pečující osoby. Na argumentaci, podle níž je otcem zvolené řešení správné a prokazující jeho výchovnou kompetenci, by snad bylo možné přistoupit v okamžiku, jestliže by dceru pravidelně navštěvoval, pravidelně s ní telefonoval a nesl náklady jak na umístění v zařízení, tak na docházku

do jím vybrané soukromé školy. Faktické okolnosti tomu ale neodpovídají. Otec pasivně ponechává řešení situace stěžovatelky volně plynout. Jeho nedostatek empatie se měl projevit v tom, že se jakékoli podmínky soužití rozhodl nastavovat striktně autoritářsky, aniž se vypořádal s potřebami a pocity stěžovatelky. Stěžejní pochybení obecných soudů spatřuje stěžovatelka v tom, že jejich rozhodnutím nepředcházelo její slyšení, respektive že byla slyšena pouze v roce 2015, a to navzdory tomu, že by mělo jít o preferovanou formu zjišťování názoru dítěte. Obecné soudy měly při svém rozhodování nedostatečně zohlednit nejlepší zájem stěžovatelky a místo toho jej opakovaně podřídit zájmu otce, který svými autoritativními zásahy – například předběžnými opatřeními – favorizovaly. Zcela flagrantní to bylo v situaci, kdy byla stěžovatelka v době eskalovaného a nezpracovaného konfliktu předána ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc do péče otce, aniž se tak stalo po vhodné terapeutické práci anebo po absolvování návykového režimu za pomoci asistovaného styku. Ústavní soud musel nejdříve posoudit otázku aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti. Ústava ve svém čl. 87 odst. 1 písm. d) umožňuje každé fyzické nebo právnické osobě podat ústavní stížnost k ochraně svých základních práv a svobod. V některých případech však může jejím podání bránit skutečnost, že fyzická nebo právnická osoba fakticky nemůže samostatně jednat a není dán ani jiný subjekt, který by mohl jednat za ni. Bylo by v rozporu s tímto ustanovením, jestliže by jménem takovéto osoby nemohl ústavní stížnost podat nikdo. K zamezení tohoto následku proto Ústavní soud projedná i ústavní stížnost, kterou jménem dotčené osoby podá subjekt, který prokáže, že jedná v jejím zájmu a že jinak by takovéto osobě byla upřena soudní ochrana ústavně zaručených základních práv a svobod ze strany Ústavního soudu. Tyto podmínky byly splněny. Řízení před obecnými soudy ve věcech péče soudu o nezletilé mají být konána a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Požadavku nejlepšího zájmu dítěte odpovídá nutnost náležitě zohlednit zejména (1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřením do péče usilující osobou, (2) míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřením do péče té které osoby, (3) schopnost osoby usilující o svěřením dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální,

materiální a jiné potřeby a (4) přání dítěte. Při zvažování nejlepšího zájmu dítěte musejí obecné soudy brát zřetel na to, že jde o hledisko přední, nikoli však jediné. Přestože je třeba mu vždy přiznat vysokou prioritu, může být v konfliktu s jinými oprávněnými zájmy (zájmy rodičů, dalších dětí apod.), v důsledku čehož je při jeho používání nezbytný určitý stupeň flexibility, umožňující nalézt řešení uvedeného konfliktu v závislosti na konkrétních okolnostech. Za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte musejí být shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita v tomto směru nedopadá jen na samotné účastníky, ale také na obecný soud, který se s tímto hlediskem musí ve všech svých rozhodnutích vypořádat. Pokud jde o kritérium přání dítěte, za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je třeba jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. Zjišťování přání nezletilého dítěte v průběhu soudního řízení musí být provedeno komplexně, což předpokládá dodržení a zvažování řady podmínek a okolností vztahujících se nejen k hodnocení postoje nezletilého dítěte, ale i způsobu jeho zjištění. Při jeho hodnocení musí soud zohlednit věk, rozumovou a emocionální vyspělost nezletilého dítěte a zvažovat míru objektivnosti (nezávislosti) jeho postoje. Kromě jiného by měl být jeho postoj (zejména u mladších dětí) zjišťován formou nepřímých otázek. Článek 12 Úmluvy o právech dítěte ve svém odst. 1 stanoví, že stát musí zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (myšleno vyspělosti). Podle odst. 2 se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Ústavní soud zdůraznil, že v řízeních, jež se bezprostředně dotýkají práv nezletilých dětí, nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, ani ho nelze stavět do role pasivního pozorovatele

událostí. Ve vztahu k právu nezletilého dítěte být slyšen se uplatní § 867 odst. 2 občanského zákoníku *in fine*, podle něhož se o dítěti starším 12 let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Tím není řečeno, že obecný soud je za situace, kdy zjišťuje postoj (přání) nezletilého dítěte staršího 12 let, vždy povinen přistoupit k jeho slyšení přímo při soudním jednání, aniž by mohl zohlednit skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména zjištění jeho postoje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka) či další specifické okolnosti daného případu (kupříkladu hrozba psychické újmy nezletilého dítěte ze slyšení před soudem). Míru rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte je totiž nutné posuzovat případ od případu. Nelze

ani vyloučit, že schopnost vyjádřit se ke svému budoucímu výchovnému uspořádání bude s ohledem na tuto vyspělost dána i u dítěte mladšího. Věk 12 let nicméně představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit postoj (přání) dítěte přímo před soudem.

Související judikatura: nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13.

Relevantní ustanovení: čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

Připravil: Jan Tryzna

KNIŽNÍ TIP

Globální problémy profesní etiky právníků

James E. Moliterno, Paul D. Paton, Martin Kopa, Maxim Tomoszek, Vítězslav Dohnal

Profesní etika právníků se někdy označuje „právo právníků“ nebo „profesní odpovědnost“. Obojí směřuje ke stejnému cíli. V každodenní praxi totiž jako právníci čelíme mnoha etickým výzvám. Profesní etika by nám měla pomoci při jejich řešení. Tyto výzvy vyplývají z povahy právních profesí jako pomoci či nějaké jiné role při řešení složitých životních situací reálných lidí, které jsou často emočně vypjaté a jde v nich o hodně. Mohou tak snadno svádět ke snaze dosáhnout svého cíle za každou cenu. Nejčastěji se profesně etické problémy týkají otázek mlčenlivosti, střetu zájmů, odměňování právníků či obecně regulace jednotlivých právních profesí. Tam to ale nekončí.

Profesní etika se ptá i na roli, kterou jako právníci máme ve společnosti, a na odpovědnost, která se s touto rolí pojí. Odpovědi na tyto otázky hledají právníci takřka po celém světě. Podané odpovědi však silně ovlivňuje, v jaké zemi se zrovna právník nachází, zda jde o zemi angloamerického nebo kontinentálního systému práva, jak je tam rozvinutá demokracie a právní stát. V České republice narážíme v tomto ohledu na zásadní deficit, protože mnohé z otázek, které tato kniha do hloubky analyzuje, zde zatím nebyly zásadněji diskutovány. Naším cílem proto je vyvolat ve čtenářích co možná nejvíce profesně etických otázek, na které poté společně můžeme hledat odpovědi.

Celá kniha je postavená na komparativním přístupu, proto zaručuje, že čtenáře v přemýšlení o profesní etice právníků vytáhne z českých reálií a obohatí je o přístupy mnoha zemí z různých kontinentů. Bude díky tomu cennou pomůckou při řešení běžných etických dilemat každodenní právní praxe. Může však také napomoci při rozhodování příslušných orgánů o etických proviněních právníků. V neposlední řadě knihu ocení studenti, kteří na jedné z českých právnických fakult budou navštěvovat výuku profesní etiky.

Spoluautory anglické verze všech kapitol jsou James E. Moliterno a Paul D. Paton. Překlad všech kapitol z angličtiny provedl Martin Kopa. Doplnění pasáží relevantních z pohledu České republiky provedli Martin Kopa, Maxim Tomoszek a Vítězslav Dohnal.

Objednat můžete na obchod.wolterskluwer.cz